

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	Pedagogická
Fakulta	Pedagogika
Obor řízení	
Uchazeč	<i>PaedDr. Monika ČERNÁ, Ph.D.</i>
Pracoviště uchazeče	katedra anglistiky a amerikanistiky Filozofické fakulty Univerzity Pardubice
Habilitační práce (název)	<i>Individual histories of learning English</i>
Oponent	doc. PaedDr. Adriana WIEGEROVÁ, PhD.
Pracoviště oponenta	Ústav školní pedagogiky Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

a. Aktuálnost námětu

V čase, keď sa anglický jazyk stáva jednoznačne komunikačným jazykom vedcov a výskumníkov na celom svete, vítam počín autorky o predstavenie širokospektrálnych kontextov, ktoré súvisia s učením anglického jazyka v Českej republike. Napriek tomu, že sa výučbe anglického jazyka v školách venuje minimálne z pohľadu formálneho kurikula pozornosť, stále študenti prichádzajúci na vysoké školy preukazujú rôznu úroveň jazykových schopností. I preto je práca aktuálna a ponúka retrospektívny, ale aj perspektívny pohľad na problematiku skúseností študentov vysokých škôl s učením anglického jazyka počas svojho života.

b. Prístup k řešení

Habilitačná práca je predložená ako sumár autorských textov, ktoré prezentujú odborné etablovanie dr. Černej v komunite didaktikov anglického jazyka. Práca však svojím obsahom presahuje didaktický kontext. Je rovnako zaujímavým príspevkom k obohateniu pedagogického výskumu i v oblasti pedeutológie a pedagogickej psychológie.

Autorka prehlasuje, že z prezentovaných kolektívnych publikácií vstúpila 80-timi percentami predovšetkým do častí, ktoré sa venujú metodologickým otázkam výskumu individuálnych skúseností/ príbehov študentov vysokých škôl s učením sa anglického jazyka. Vzhľadom na túto skutočnosť sa v posudku budem venovať predovšetkým týmto častiam habilitačných textov.

c. Použitá metodologie

Výskum individuálnych skúseností s učením sa anglického jazyka je navrhnutý ako priebežný retrospektívny výskum podľa modelu Oppenheima. Autorka tu využila kombináciu výskumných metód, najskôr spracovala kvantitatívne údaje a následne si z výskumnej vzorky vybrala participantov pre kvalitatívnu fázu.

d. Kvalita a správnosť dosažených výsledkov

Výskum individuálnych skúseností s učením sa anglického jazyka je navrhnutý ako priebežný retrospektívny výskum podľa modelu Oppenheima. Autorka tu využila kombináciu výskumných metód, najskôr spracovala kvantitatívne údaje a následne si z výskumnej vzorky vybrala participantov pre kvalitatívnu fázu.

V *kvantitatívnej časti* výskumu chcela autorka poskytnúť komplexnú charakteristiku minulých skúseností s učením sa anglického jazyka a identifikovať možné korelácie medzi vybranými premennými. Domnievam sa, že ciele tejto časti boli formulované príliš skromne i preto, že vo výstupoch je uvedené, že malo ísť o akúsi analýzu pozitívnych postojov k anglickému jazyku. Autorka použila pri výskumnej časti zostavený škálovací dotazník (Likertova škála), resp. akúsi podobu kombinovaného dotazníka, kde boli i otvorené i uzavreté otázky.

Ako boli premyslené jednotlivé zložky postoja v dotazníku. Alebo inak, ktoré škály prezentujú konatívnu, kognitívnu a afektívnu zložku postoja. Alebo si autorka vybrala nejaký iný teoretický model nazerania na postoje? Ak áno, aký to bol? Tieto informácie sú dôležité pre posúdenie zostavenia dotazníka a rovnako i pre posúdenie reliability a validity výskumného nástroja.

Účastníkmi kvantitatívnej časti výskumu ($n = 228$) boli českí študenti prvého ročníka, ktorí nastúpili na štúdium študijných programov Učiteľstvo anglického jazyka na troch českých univerzitách. Ich priemerný vek bol 20,1 rokov a ich prvým jazykom bol český jazyk. Rodové zastúpenie bolo 160 žien (70,2 %) oproti 68 mužom (29,8 %). Samozrejme i tu sa ukazuje feminizácia učiteľského povolania a väčší záujem dievčat o prácu učiteliek.

Dotazník obsahoval položky, ktoré vyžadovali, aby si respondenti spomenuli na udalosti z raného detstva alebo z prvých rokov školskej dochádzky. Z toho dôvodu, aby sa zabránilo hádaniu, mali respondenti, ktorí si nedokázali spomenúť, možnosť priznať túto skutočnosť formou predpripravenej voľby v samotnom dotazníku.

Ako bolo toto ošetrené pri vyhodnocovaní dotazníka? Okrem toho bola spoľahlivosť dotazníka podľa autorky overená použitím opätovného testovania. Akého?

Podľa autorky sa vo výskume potvrdilo, že študenti anglického jazyka v Českej republike sa jazyk učili najmä vo formálnom vzdelávacom kontexte. Domnievam sa, že i pri zostavení dotazníka existuje problém v chápaní pojmov učenie a vyučovanie. Autorka akoby tieto dva pojmy spojila a považuje ich na niektorých miestach za synonymické.

Vzhľadom na to, že učenie sa anglického jazyka vo formálnom kontexte je kľúčovou vzdelávacou skúsenosťou pre väčšinu študentov, ústrednou otázkou pre autorku bolo aké postoje k anglickému jazyku a postoje k výučbe anglického jazyka mali študenti. Tu sa domnievam, že došlo k už vyššie spomenutému terminologickému posunu pojmov, čo mohlo výsledky trochu skresliť.

Medzi výsledkami, ktoré kvantitatívna časť habilitačnej práce ponúka je prezentovaný

štatisticky významný vzťah medzi ranou fázou výučby jazyka a pozitívnymi postojmi k učeniu sa jazyka. Autorka uvádza tvrdenie (časť 2. 5.), že kvalita postojov má pretrvávať do neskorších fáz života mladého človeka, a preto by sa v školách mal venovať priestor na vytvorenie pozitívnych postojov k anglickému jazyku.

Z textu nie je jasné, čo sú to pozitívne postoje k jazyku, a aké je vlastne ich teoretické vymedzenie. Je možné sa oprieť o teoretické práce (sociológa, psychológa...)?

Zaujímavé je, že postoje k učeniu sa anglického jazyka pozitívne korelovali s počtom učiteľov, ktorých študenti mali počas štúdia na základnej škole. Tento výsledok, zdá sa, vyvracia stereotypné didaktické vnímanie, že obmena učiteľov počas vzdelávania dieťaťa na základnej škole je nevýhodou. Toto zistenie môže byť interpretované ako potvrdenie rozmanitosti, ktorú rôzni učitelia nevyhnutne prinášajú do tried. Dá sa to však zabezpečiť na prvom stupni základnej školy? Ako sú vlastne pripravovaní učitelia primárneho vzdelávania na prácu s cudzím jazykom? Má tieto informácie habilitantka?

Autorka vo výsledkoch uvádza i konštatovanie, že negatívne postoje k učeniu jazyka prevažne súvisia s učiteľom a spôsobom výučby. Toto tvrdenie je skôr intuitívne a nevychádza úplne zo získaných dát.

Vo výskume je priestor i na analýzu vzťahu tzv. *neformálneho vzdelávania*. Autorka tvrdí, že existuje vzťah medzi vzdelaním rodičov a podobou neformálneho vzdelávania detí. Tu sa dá súhlasiť, akurát je ešte možné domnievať sa, že deti, žiaci získavajú skúsenosti s cudzím jazykom aj inde, nie iba doma, resp. pod vplyvom rodičov. V súčasnej dobe už existuje množstvo výmenných zahraničných pobytov a projekty takéhoto typu sa presúvajú i do primárneho vzdelávania. Nie je preto jednoznačne možné posúdiť celú škálu neformálnych vplyvov na učenia sa anglického jazyka. Autorka síce uvádza, že vzťah medzi cestovaním a učením sa anglickému jazyku sa nepreukázal, no možno je to dané i nastavením jednotlivých škál, otázok v dotazníku. Dotazník takto koncipovaný nemôže odhaliť všetky stránky **skúseností** detí, žiakov s učením sa cudziemu jazyku. Musel by byť koncipovaný konkrétnejšie. Na druhej strane je však v texte uvedené, že učenie sa *informálnom kontexte* sa javí ako dôležitá súčasť celkovej skúsenosti študentov s učením sa anglického jazyka, pretože odhaľuje autonómne ciele študentov a ich používanie anglického jazyka v každodennom živote. Tieto závery naznačujú, že niektorí študenti používajú anglický jazyk veľmi často. Zapojenie sa do samostatných aktivít súvisiacich s anglickým jazykom počas štúdia na základnej škole pozitívne korelovalo s postojmi k anglickému jazyku, čo naznačuje potenciálnu súvislosť medzi formálnym a informálnom vzdelávaním.

Z týchto konštatovaní nie je jasný vzťah formálne - neformálne - informálne vzdelávanie sa v anglickom jazyku. Ako ho teda chápe habilitantka?

V *kvalitatívnej časti* výskumu autorka zvolila viacnásobnú prípadovú štúdiu. Do tejto časti sa zapojilo vybraných 20 študentov. V texte je uvedené, že výber študentov bol závislý od ich schopnosti a ochoty spolupracovať, no autorka uvádza i skutočnosť, že študenti boli vybraní na základe údajov z dotazníka. Nie je jasné, ako prebiehal zámerný výber participantov kvalitatívnej časti výskumu.

Závery kvalitatívnej časti výskumu potvrdili interindividuálne rozdiely medzi študentmi ale aj určité spoločné tendencie.

Autorka uvádza, že dôležitú úlohu zohráva v tzv. nepriamej podpore rodina (rodičia i súrodenci) Súčasťou nepriamej podpory bolo preukázanie pozitívnych postojov (to je výraz autorky) k anglickému jazyku a tiež poskytovanie materiálnej podpory. Rodičia s vyššou úrovňou vzdelania inklinovali k priamemu zapojeniu sa do procesu učenia sa anglického jazyka svojich detí. Taktiež iniciovali voľnočasové aktivity svojich detí súvisiace s anglickým jazykom vrátane predškolských kurzov anglického jazyka aktívnejšie ako ostatní rodičia.

Do akej miery má byť vlastne rodič vo vzdelávaní dieťaťa aktívny? Kde je tá hranica, ktorá hovorí o tom, že toto je vhodný a toto už nevhodný vplyv. V tejto súvislosti odporúčam do pozornosti práce prof. Mikulajovej, ktorá poukazuje na vzťah prehnaných ambícií rodičov k výučbe anglického jazyka a logopedické problémy, ktoré majú deti v rodnom jazyku od základnej školy. Je preto vôbec možné používať pojem nedostatok rodičovskej iniciatívy (výraz autorky)? Z výskumu vyplynulo, že v niektorých rodinách bolo učenia sa anglickému jazyku podporené aktívnou úlohou súrodencov. Ako príklad je v texte uvedený prípad troch introvertných mužských študentov, ktorí sa údajne naučili anglický jazyk vďaka hraniam počítačových hier. Tieto závery výskumu sú nadsadené. Prečo a z akého dôvodu sa vo výskume ocitli práve 3 muži? Aké limity podľa autorky tieto zistenia majú?

d. Původnost dosažených výsledků

Habilitantka uvádza i výskumné zistenia, ktoré hovoria o vplyve učiteľov. Participanti výskumu hovorili o častých obmenách učiteľov anglického jazyka v základných a stredných školách. Prečo tento jav v školách vzniká, ak je pripravovaných toľko učiteľov anglického jazyka. Ide naozaj iba o finančný diskonfort, ktorý pociťujú absolventi?

V texte sa často používa pojem motivácia k výučbe jazyka zo strany učiteľa. Ako tento vzťahový rámec môžeme chápať? Je naozaj možné hovoriť o zlých a dobrých učiteľoch (takto uvedené v habilitačnej práci) iba v kontexte s motiváciou k učeniu?

Zaujímavým zistením je skutočnosť, že participanti výskumu oceňujú možnosť kontaktu s tzv. rodeným hovorcom anglického jazyka. Predovšetkým oceňujú, ak sa takýto ľudia dostanú do škôl. Je jasné, že anglicky hovoriaci učelia vnášajú do výučby rôznorodosť a tiež zameranie na rozprávanie o danej krajine, jej kultúre. Aká je reálna situácia v školách? Koľko máme takýchto učiteľov v Českej republike? Existujú štatistiky tohto typu?

Vo výskume sa ukázalo, že *osobné ciele* v učení sa alebo *osobné záujmy*, napr. o športovú zábavu, ázijskú kultúru alebo počítačové hry, pri ktorých sa vyžadovalo používanie anglického jazyka na konkrétny účel, dodávajú motiváciu študentom zlepšiť svoju angličtinu. Ako je teda možné hodnotiť teoreticky jav motivácia k učeniu anglického jazyka? Čo by podľa autorky malo byť v školách samozrejmosťou, aby táto motivácia existovala akosi prirodzene? Nie je problémom i nastavenie učebných osnov a príprava samotných učiteľov anglického jazyka na vysokých školách?

e. Uplatniteľnosť výsledkov pro rozvoj oboru a ďalší bádání

Celá habilitačná práca vyúsťuje do odporúčaní smerom k skvalitneniu vzdelávania učiteľov anglického jazyka. Je rozdelená na dva okruhy. Prvý okruh je venovaný univerzitnému vzdelávaniu, druhý okruh tzv. ďalšiemu vzdelávaniu. Ktoré kurzy vzdelávania považuje habilitantka za prínosné a ktoré nie? Existuje v Českej republike relevantná analýza takýchto kurzov a ak áno, sú tieto výsledky komparované so situáciou v zahraničí?

f. Uplatniteľnosť výsledkov v praxi

Autorka síce v závere popisuje odporúčania pre pedagogickú prax, ale tie neodpovedajú na otázky, ktoré som predostrela. Preto budem rada, ak sa k nim habilitantka vyjadří.

V záveroch práce je okrem bežných didaktických odporúčaní, ktoré majú platnosť i pre iné predmety, uvedené, že učiteľ by mal byť schopný vytvoriť test s pozitívnym výsledkom. Čo si pod týmto názvom má čitateľ predstaviť?

g. Formální úprava a jazyková úroveň práce je na dobré úrovni.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

Otázky na zamyslenie som prezentovala priamo v texte,, ale mám dva námety na diskusiu:

- V celej práci sa používa kľúčový pojem skúsenosť. Ako tento pojem chápe autorka a aký model nazerania na skúsenosti detí z psychologického hľadiska pri zostavovaní dotazníka využila?
- V súčasnej dobe sa veľmi diskutuje o posune ranej výučby jazyka do materskej školy. Čo si o tom autorka myslí? Aké sú pozitíva, prípadne sporné otázky takéhoto modelu?

Závěr

Predložená habilitačná práca je inšpirujúca. Nie iba preto, že bola napísaná v anglickom jazyku, ale i preto, že posúva k úvahám o mnohých otázkach, ktoré sú súčasťou transformačných snáh vo vzdelávaní. Pani dr. Černá je pomerne známou autorkou. Tento fakt je dôležitý, pretože adept na habilitačné konanie musí byť v pedagogickej komunite známy a jeho práce majú mať svoje miesto medzi odbornými publikáciami. To je v prípade pani dr. Černej naplnené.

Habilitační práce Moniky Černé „*Individual histories of learning English*“ **splňuje** – požiadavky standardne kladené na habilitační práce v oboru Pedagogika.

V Bratislave dne 27. 2. 2018

.....
podpis